

MICHAŁ PUŁASKI – HISTORYK I MISTRZ

Profesor Michał Pułaski. Znakomity badacz najnowszych dziejów Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej. Sprawny organizator. Animator polsko-czeskiej i polsko-słowackiej współpracy w zakresie nauk humanistycznych. Dla uczniów – mistrz i przewodnik. Mija pół wieku od czasu, gdy rozpoczął swoją drogę badacza historii.

Z Uniwersytetem Jagiellońskim związał się Profesor w 1957 r., po ukończeniu studiów na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Macierzystej uczelni pozostał wierny do dzisiaj, przechodząc kolejno wszystkie szczeble aktywności akademickiej, od asystenta (1957) po profesora UJ (1989). Najpierw w Katedrze Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej, a po reformie organizacyjnej Uniwersytetu w 1970 r. – w Zakładzie Historii Powszechnej Najnowszej nowo utworzonego Instytutu Historii. Osobowość naukowa młodego badacza kształtowała się pod wpływem profesora Henryka Batowskiego. Michał Pułaski był uczestnikiem seminarium magisterskiego, a następnie doktorskiego, które prowadził ten znakomity znawca historii dyplomacji. Tu pojawiły się inspiracje, które zaowocowały zainteresowaniem tematami środkowo-europejskimi.

Miejsce szczególne wśród nich zajęły kwestie czechosłowackie i polskie, w kontekście tak dla obu stron istotnym, jak problem niemiecki. To prowadziło do dalszych zainteresowań, związanych z odrodzeniem narodowym i próbami budowy własnych organizmów państwowych przez narody środkowoeuropejskie. Pasje te najdobitniej wyraziły się w powstających kolejno monografiach: *Stosunki dyplomatyczne polsko-czechosłowacko-niemieckie od roku 1933 do wiosny 1938* (Poznań 1967) oraz *Z dziejów genezy „Europy wersalskiej”. Współpraca Słowian zachodnich i południowych w ostatnim etapie I wojny światowej* (Wrocław 1974). Pierwsza była rozwinięciem rozprawy doktorskiej, druga stała się podstawą habilitacji. Obydwie oparte na gruntownych kwerendach archiwalnych, polskich i zagranicznych, zyskały wysokie oceny, a ich fragmenty były publikowane także poza krajem – w Czechach, Jugosławii, Niemczech i na Słowacji. W swej dziedzinie pionierskie, są cytowane przez historyków nie tylko polskich.

Osią zainteresowań naukowych Profesora są wprawdzie dzieje Europy Środkowej i Bałkanów w XIX i XX wieku, ale trwały i znaczący wkład wniósł on także w inne dziedziny badawcze, jak historia stosunków międzynarodowych i dyplomacji w XX wieku, problemy narodowościowe Europy doby nowożytnej, dzieje pogranicza polsko-słowackiego. Z licznych studiów wymienić tu należy obszerne opracowania dotyczące Kongresu Rzymskiego 1918 r., genezy i charakteru systemu wersalskiego, dylematów polskiej polityki zagranicznej okresu międzywojennego, powstania państwa jugosłowiańskiego, projektów utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy (1923–1932) i środkowoeuropejskich koncepcji politycznych międzywojnia czy projektów paktu nadduńskiego (1934–1935). Ukazywały się one na łamach krajowych i zagranicznych

periodyków oraz dzieł zbiorowych. Wspomnieć trzeba również o opracowaniu, wspólnie z dr Beatą Łyczko-Grodzicką, i wydaniu wyboru materiałów źródłowych z zakresu historii powszechnej lat 1918–1945 (*Historia powszechna 1918–1945. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1981) oraz syntezie bliskiej sercu Jubilata historii Czech w wielotomowej Encyklopedii historycznej świata (Kraków, 19??).

W dorobku naukowym Profesora Michała Pułaskiego ważną rolę odgrywają liczne prace redaktorskie. Są wśród nich dzieła będące przykładem bezprecedensowej współpracy międzynarodowej. W pierwszym rzędzie wspomnieć tu należy monumentalny tom *Terra Scepusiensis. Stan badań nad dziejami Spiszu. Stav badania o dejinách Spiša* (Levoča–Wrocław 2003) – wspólne przedsięwzięcie polskich, słowackich i węgierskich historyków. Praca powstała pod auspicjami międzyrządowej Polsko-Słowackiej Komisji Nauk Humanistycznych i spotkała się z należnym uznaniem, czego dowodem jest przyznana Profesorowi, jako współredaktorowi, Nagroda Honorowa im. Henryka Wereszyckiego i Wacława Felczaka (grudzień 2005 r.).

Profesor był współinicjatorem polsko-czeskiego projektu badawczego „Procesy transformacyjne w Polsce i Czechosłowacji”, obejmującego okres od 1945 r. po dzień dzisiejszy. Patronat nad projektem objęła międzyrządowa Stała Wspólna Polsko-Czeska Komisja Nauk Humanistycznych, a jego celem była próba interdyscyplinarnego i komparatystycznego przedstawienia procesów przemian, które dokonywały się po II wojnie światowej w Polsce i Czechosłowacji (a po rozpadzie tej ostatniej – w obu jej państwach sukcesyjnych). Ukazały się trzy tomy studiów, w swej dziedzinie pionierskie, będące plonem tych prac. Warto wskazać na godny podkreślenia sukces przekładu głosów polskich na język czeski i odwrotnie, dzięki czemu poglądy obu stron mogły być prezentowane i dyskutowane w o wiele szerszym zakresie.

Należy podkreślić zaangażowanie Profesora w działalność na rzecz rozwoju współpracy polsko-słowackiej i polsko-czeskiej. Jest on jednym ze współzałożycieli wspomnianych międzyrządowych komisji – utworzonej w 1993 r. Stałej Wspólnej Polsko-Czeskiej Komisji Nauk Humanistycznych oraz powstałej w 1996 r. Polsko-Słowackiej Komisji Nauk Humanistycznych. Są one ważnym forum wymiany doświadczeń, a także inicjowania wspólnych przedsięwzięć w dziedzinie nauk historycznych, językoznawstwa, literaturoznawstwa, edukacji, socjologii oraz innych gałęzi humanistycznych. Ich pracami przez wiele lat (do 2004 r.) kierował Profesor Pułaski jako przewodniczący sekcji polskiej. Przyczynił się w znaczący sposób do powstania polsko-słowackiego periodyku „Kontakty” – wydawnictwa Polsko-Słowackiej Komisji Nauk Humanistycznych, pierwszego tego rodzaju przedsięwzięcia w stosunkach między obu narodami. W latach 2002–2004 był redaktorem naczelnym polskiej edycji tego rocznika. Za działalność na rzecz współpracy polsko-czeskiej Profesor Pułaski został uhonorowany Medalem Ministerstwa Oświaty Republiki Czeskiej im. Komenského II klasy (październik 2003 r.) i Nagrodą Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu Rzeczypospolitej Polskiej (październik 2003 r.). Aktywność Profesora na niwie czesko-polskich kontaktów naukowych docenili czescy historycy, zamieszczając Jego obszerny biogram w prestiżowym leksykonie *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies* (Vol. II, Prague 2005, s. 450–453).

Po przejściu profesora Henryka Batowskiego na emeryturę w 1977 r., Profesor Pułaski przejął kierowanie zespołem Historii Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej w Instytucie Historii UJ. Zespół ten zainicjował serię wydawniczą „Studia Polono-Danubiana et Balcanica” (kilka tomów Profesor Pułaski redagował sam). Był

organizatorem lub współorganizatorem wielu konferencji krajowych i międzynarodowych, także poza Polską (np. w Pradze i Lewoczy). Wygłaszał referaty i odczyty w zagranicznych ośrodkach: w Czechosłowacji, Bułgarii, Austrii, Niemczech i Francji. Współpracuje z wieloma komisjami Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności. Wielokrotnie podejmował działania na rzecz popularyzacji historii, udzielając wywiadów i zamieszczając artykuły w prasie.

Sytuacja polityczna w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nie sprzyjała uczonym pragnącym – tak jak Profesor Pułaski – zachować obiektywizm badawczy. Ówczesne władze przez wiele lat, aż do 1981 r. nie zgadzały się na uzyskanie przez Niego stanowiska docenta, mimo zatwierdzonej w 1975 r. habilitacji. Po sierpniu 1980 r. Profesor włączył się w działalność w nurcie „Solidarności”. Był członkiem założycielem NSZZ „Solidarność” w Uniwersytecie Jagiellońskim, przewodniczył Komisji Wydziałowej, a od roku 1981 (i przez cały okres delegalizacji związku do 1989 r.) stał na czele Komisji Uczelnianej.

W roku 1987 został wybrany dyrektorem Instytutu Historii UJ i pełnił tę funkcję przez dwie kadencje. Dał się poznać jako sprawny menedżer o dużej samodyscyplinie i poczuciu odpowiedzialności. Za Jego kadencji Instytut, jako jeden z pierwszych nie tylko na Uniwersytecie Jagiellońskim, przyjął na dziennych studiach historycznych system punktowy, ułatwiający zaliczanie poszczególnych etapów studiów przez podejmujących naukę w innych jednostkach UJ, a także na innych uczelniach w Polsce i za granicą.

Żywym świadectwem działalności dydaktycznej Jubilata jest wykształcenie liczniejszej rzeszy uczniów. Wielu z nich po magisterium pozostało wiernych historii, wiążąc się z różnymi instytucjami badawczymi i polską służbą dyplomatyczną. Był promotorem przeszło stu prac magisterskich. Wypromował kilkunastu doktorów. Patronował kilku habilitacjom. Prowadzone przez Profesora seminaria są prawdziwą szkołą naukowej dyskusji, pozwalającą na samodzielne i twórcze dochodzenie do naukowej refleksji. Dla liczного grona historyków jest Mistrzem, intelektualnym przewodnikiem, twórcą oryginalnej szkoły historycznej.

Niniejszy tom rozpraw dedykujemy Profesorowi jako wyraz szacunku i wdzięczności.

*Uczniowie i współpracownicy
opracował Artur Patek*